

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Co je eugenika?

Na začátku to vypadalo jako převratný objev lidstva... Darwin přišel se svou vývojovou teorií a jeho bratraneček, všemi po zásluze vážený učenec Francis Galton navrhl, jak to všechno posunout dále, tedy **jak evoluční mechanismy využít pro blaho lidstva**. Lidstvo tenkrát bylo sužováno mnoha degenerativními faktory, nemocemi z bídy, hledalo nějaký nový proud své obrody. Věda se v té době stávala vizí moderního světa a v jistém kontextu až skoro novou vírou. Zkrátka eugenika se stala nadějí i naukou na zlepšení lidského rodu pomocí dobré regulace rodu prakticky aplikovanou genetikou.

2. Kdy eugenika vznikla a jaký byl její vývoj?

Jak už bylo naznačeno, kolébkou eugeniky je **Velká Británie druhé poloviny 19. století**. Nicméně podobné tendence můžeme sledovat už od antiky. Platón hovořil o spojení kvalitních mužů a žen. Přírodní národy mají svůj systém šlechtění rodin. Každý dobrý hospodář na svém gruntu ví, jak napomoci svému chovu. Byla jen otázka času, kdy to někdo začne aplikovat na lidstvo systémově.

Galton přišel s pojmem eugenika roku 1883. Širokou odezvu však nauce přinesl až světový eugenický kongres v Londýně roku 1912. Mezi slavnými jmény návštěvníků byli vědci přírodních oborů, ale také filozofové a nejrůznější vizionáři. Jedním z nich byl také Winston Churchill. Svě stati k eugenice psal ovšem také československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

3. Jak byla a je eugenika zneužitelná?

Není snadné porovnat dobu minulou a přítomnou. Zásadní ovšem je si uvědomit, že manipulace s vizí jakési kvality lidského exempláře panuje stále – jen se už přežilo slovo eugenika, po válce bylo dokonce zakázaným pojmem pro učebnice biologie nebo psychologie.

Je několik stupňů zneužití eugeniky. Prvotní svár přišel nejspíš v okamžiku, kdy se člověk rozhodl vzít dílo boží do svých rukou (myšleno literární – jsem ve své podstatě dítětem sekularizované společnosti). Příroda má své kódy a patrně nikdo z nás neví, proč vytváří druhy či jedince, kteří třeba neodpovídají našemu vkusu. My – naše generace je neviditelný

bod na časové ose života této planety. Kdo z nás může zhodnotit, co na Zemi má jakou kvalitu a co má právo se dále rozvíjet a co je třeba zastavit?

Na začátku byla moudrá rozprava – teorie, která nemusí ublížit. Pak ovšem přišlo rozhodnutí o regulaci – SELEKCE. Už to je manipulace, tedy zneužití. Hledali se kritéria hodnotnějšího a méněcenného. Tady už pracujeme s diskriminací, ale také s vývojem nějakého způsobu myšlení. K němu patří také veřejný dialog na toto téma, který snadno podléhá různým ideologickým proudům a často zjednodušujícím – populárním rozhodnutím. Pak ovšem přišla radikalizace – LIKVIDACE BALASTU, jak to nacisté nazvali. Přišlo zadání pro odborníky – vyberte ty slabé, ty degenerované. Vědec zásadně nemůže pracovat podle zadání. Přesto se široká propaganda ke sterilizaci a následně k eutanázii o tzv. vědce opírá. Už to je protimluv „Dokážeme vraždit podle vědeckých kritérií“.

Německý výkon v eugenice byl akcelerován tím, že biologie země byla na celém světě nejlépe vyvinuta. Až do arizace (tedy odstranění židů z akademických sborů a vědeckých ústavů) bylo Německo nepochybně na světové špičce. Skutečné zneužití nastalo v okamžiku, kdy se určité diskutabilní **vědecké tendence spojily s ideologií**. Banálně zneužitá vědecká formulace se staly frázemi v manipulativních projevech ideologů. Kariérní vědci začali psát pro totalitní režim návrhy k Norimberským zákonům... Dostáváme se k vědeckému modernismu 20. století, a to je v celém komplexu pojmů teprve základem k pozdějšímu vražednému proudu. Sama eugenika je pouze jedním z proudů.

4. Co znamená termín rasová hygiena?

To je významný **paralelní proud eugeniky**. Pochází také z přelomu 19. a 20. století. Hygiena – jako jedna z vizí pro budoucnost lidstva – měla v té době za sebou celou řadu světových výstav, byla pojmem pro učebnice, zakládali se pro ni muzea. S německými vědci však do jejího vývoje vstoupilo také hledisko rasové, které postupně zcela převládlo.

Antropolog Alfred Ploetz přinesl pojem rasová hygiena. Položil základy diskusí o dokonalých a také méněcenných rasách. Do eugeniky tak vstoupilo nové kritérium, které na svou vražednou fázi teprve čekalo.

Symbolicky můžeme za její předobraz označit setkání profesora rasové hygieny Fritze Lenze s Adolfem Hitlerem. Zde se propojily teorie odborné učebnice

své doby s ideologií koncipovanou na zakázku doby. Bylo pouze otázkou času, kdy se Hitlerova totalitní koncepce ujme a teorie o méněcenných se stane programem nové říše.

5. V kterých zemích byly ještě po 2. světové válce prováděny nedobrovolné sterilizace. Jak byly odůvodňovány?

Je otázkou, zda se v těchto tendencích dá vysledovat univerzální zdůvodnění. Asi je třeba uvažovat trochu jiným způsobem. Věci jdou špatným směrem ve chvíli, kdy se účelově spojí vědecká teorie s radikálním zadáním technokratů. Člověk nedokáže v širokém měřítku určit a uzákonit, co je pro budoucnost lidstva dobré a co sebevražedné. Mnoho chorob, které se ve vrcholné době sterilizací nařízených zákony různých zemí považovaly za nevyléčitelné genetické zátěže, jsou dnes běžně řešitelné. Sám pokrok lidstva je svým způsobem nehumánní. Moderní medicína umí udržet při životě mnoho případů, které dříve neměly šanci přežít. Kdo ovšem posoudí, zda je to správně. I základy medicíny jsou vlastně manipulací s přírodními kódy. Přemýšlejme spíše o tom, co je na diskusích o sterilizaci skutečně odborným významem, co je populismus momentální politické garnitury a co je významnou a často nesmírně komplikovanou sociální tematikou.

6. Mohou být eugenika nebo související jevy využity ve prospěch člověka a jeho zdraví?

Určitě. I dnes platí mnohé z těch původních nadějí a hodnot, které eugeniku obhájily na samém počátku. Platí také ale i mnoho původních kritických názorů, které můžeme objevit v archivních záznamech z počátku minulého století. Nelze objevit univerzální hledisko. Snad jen pokora je klíčem k nacházení postupných odpovědí. Chybí intenzivní etická nauka pro všechny stupně škol.

7. Jaké je dnešní zaměření a význam Německého muzea hygieny v Drážďanech?

Drážďanské muzeum je unikátem svého druhu. Od svého počátku **prezentuje vlastně stejné téma**. A to navzdory skutečnosti, že se jeho výstavními prostory přehnal epochy, o kterých zde hovoříme. Jeho exponáty vypovídají o zneužitelnosti všeho, co se vystavit dá, včetně manipulace s lidským zdravím a rozmnožováním. Muzeum má jistě co říci i dnešní době. Škoda jen, že

až příliš opatrně obchází těch patnáct let své existence z doby Třetí říše.

Odpovědi vypracoval:

Pavel Štingl, režisér filmu Eugéniové

Odkazy:

Hrdličkovo muzeum člověka

<https://www.natur.cuni.cz/biologie/hrdlickovo-muzeum>

Charles Darwin – život a dílo

http://cs.wikipedia.org/wiki/Charles_Darwin

Doporučená literatura:

Bauman, Z.: *Modernita a holocaust*. SLON, Praha 2003.

Bauman, Z.: *Tekutá modernita*. Mladá fronta, Praha 2002.

Darwin, Ch.: *O původu člověka*. Academia, Praha 2006.

Poslední aktualizace: 12/2014